Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

8.6.2022

Ylitarkastaja Karolina Henriksson, rajavartio-osasto

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 63/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta

Eduskunnan hallintovaliokunnassa on käsiteltävänä hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta (HE 63/2022 vp). Tähän liittyen hallintovaliokunta on 7.6.2022 toimittanut valtioneuvoston kanslialle ja Rajavartiolaitokselle täydentävän lausuntopyynnön. Rajavartiolaitoksen voimankäyttövaltuuksiin liittyen pyydetään vielä vastausta siihen, voivatko suomalaiset viranomaiset tilanteessa, jossa suuri määrä kolmannen maan kansalaisia pyrkii rauhanomaisesti valtakunnan maastorajan yli Suomen lainkäytön piiriin, estää fyysisiä voimakeinoja, esimerkiksi mellakkakilpiä, käyttäen henkilöiden pääsyn Suomen lainkäyttöalueelle, kun kyse on hybridivaikuttamistilanteesta?

Sisäministeriön rajavartio-osasto, joka toimii Rajavartiolaitoksen esikuntana, toteaa vastauksenaan seuraavaa:

Rajavartiomiehellä on rajavartiolain (578/2005) 35 §:n nojalla virkatehtävää suorittaessaan oikeus käyttää voimakeinoja vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi. Voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja puolustettavia. Rajavartiomiehen voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen käyttäminen on välttämätöntä, on niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun laissa säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen (lievimmän keinon periaate).

Rajavartiolaissa säädetään toiminnassa noudatettavista periaatteista, kuten asiallisuuden, puolueettomuuden ja sovinnollisuuden periaatteet (6 §), joiden mukaan tehtävien suorittamisessa on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Rajaturvallisuutta tulee pyrkiä ylläpitämään ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Suhteellisuusperiaatteen (7 §) mukaan toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön

käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden. Vähimmän haitan periaatteen (7 a §) mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Maastorajan ylittäminen voi täyttää valtionrajarikoksen tunnusmerkistön. Rikoslain (39/1889) 17 luvun 7 §:n mukaan valtionrajarikoksesta ei kuitenkaan tuomita ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

Hybridivaikuttamistilanteessa maahan pyrkivien joukossa voi hyvinkin olla tosiasiallisesti kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia henkilöitä, jopa merkittävissä määrin. Tätä ei voi myöskään tietää eikä näin ollen näyttää toteen varmuudella tutkimatta henkilöiden maahantuloedellytyksiä ja kansainvälisen suojelun hakemusta. Viranomaisten toimia, joilla rajoitetaan perustuslaissa ja kansainvälisessä oikeudessa säädettyjä perus- ja ihmisoikeuksia ei voida perustaa oletuksiin siitä, että kyse on ainoastaan toisen valtion hybridivaikuttamisesta. Perustuslain ja perus- ja ihmisoikeuksien mukainen palautuskielto on ehdoton. Lisäksi sisäministeriön rajavartio-osasto toteaa, että vaikka maastorajan ylittäminen voi täyttää valtionrajarikoksen tunnusmerkistön ei rikoslain 17 luvun 7 §:n mukaan tuomita valtionrajarikoksesta ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa N.D ja N.T v. Espanja (8675/15 ja 8697/15) tuomioistuin korosti, että tuomio ei kyseenalaista kansainvälisessä yhteisössä vallitsevaa laajaa yksimielisyyttä siitä, että valtioilla on velvollisuus ja tarve suojella rajojaan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taattujen oikeuksien ja erityisesti palauttamiskieltoperiaatteen edellyttämällä tavalla. Tuomioistuin otti huomioon Espanjan pyrkimykset lisätä virallisten rajanylityspaikkojen määrää vastatakseen viimeaikaisiin siirtolaisvirtoihin rajoillaan ja kunnioittaa tehokkaammin oikeutta päästä niihin ja siten parantaa suojelua palauttamiselta tarvitsevien henkilöiden mahdollisuutta päästä tätä tarkoitusta varten säädettyihin menettelyihin.

Viranomaiset voivat fyysisesti muodostaa esteen seisomalla rivissä maahan pyrkijöiden edessä, mutta tilanteen eskaloituessa harkittavaksi voi tulla myös voimakeinojen käyttö, joka toisaalta saattaa entisestään johtaa tilanteen kärjistymiseen. Tällaisessa tilanteessa pitää myös huomioida mitä voimakeinoja ollaan valmiita ylipäänsä käyttämään, jos maahan pyrkijöiden joukossa on myös lapsia, naisia tai vanhuksia. Kysymykseen on siis tilanteiden moninaisuuden ja nopean muuttumisen vuoksi mahdotonta vastata yksiselitteisesti. Lähtökohtaisesti tilanteessa, jossa kolmannen maan kansalaisia pyrkii rauhanomaisesti maastorajan yli, ei sisäministeriön rajavartio-osaston mukaan voimakeinojen tarpeellisuuden ja puolustettavuuden vaatimukset täyttyisi.